



Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

28.06.2022. Nr. 1-6/13

Uz 03.06.2022. Nr.1-04/244-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokli lietā Nr. 2022-06-03

Tiesībsargs ir saņēmis Latvijas Republikas Satversmes tiesas (turpmāk – Satversmes tiesa) tiesneses Anitas Rodiņas 2022.gada 2.jūnija Lēmumu par pieaicināto personu lietā Nr.2022-06-03, ar kuru tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr. 2022-06-03 „Par Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu Nr. 221 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” 53.¹ punkta skaitļa un vārda “10 gadus” un Ministru kabineta 2020. gada 2. septembra noteikumu Nr. 561 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, uzraudzību un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” 68. punkta skaitļa un vārda “10 gadus” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam” (turpmāk – lieta Nr.2022-06-03) un ir uzaicināts rakstveidā izteikt viedokli par lietā apstrīdēto normu tiesībpolitiskajiem mērķiem un šo normu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105.pantam. Ar šo lēmumu tiesībsargam ir arī nosūtītas akciju sabiedrības “Sātiņi Energo LM” (turpmāk –Pieteicēja) 2022.gada 26.janvāra Konstitucionālās sūdzības, uz kuras pamata ir ierosināta lieta Nr.2022-06-03, kopija (turpmāk – Pieteikums) un Latvijas Republikas Ministru kabineta (turpmāk – Ministru kabinets) 2022.gada 24.maija Atbildes raksta (turpmāk – Atbildes raksts) kopija.

Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga kompetenci, tiesībsargs sniedz viedokli par Pieteicēju norādītā īpašuma tiesību aizskāruma atbilstību Satversmes 105.pantam un lietā apstrīdēto normu tiesībpolitiskajiem mērķiem, norādot turpmāko.

1.Vērtējot tiesībpolitisko mērķi, jāmin, ka Satversmes tiesa ir atzinusi, “tiesībpolitiskie apsvērumi nosaka sasniedzamo mērķi, t.i., vispārēju – ekonomisko, politisko un sociālo sabiedrības dzīves aspektu uzlabojumu”,¹ nosakot, ka “par jautājumiem, kuru izlemšanai nav noteiktas pietiekami stingras juridiskas kategorijas un standarti, bet kuros izdarāmie secinājumi pārsvarā ir atkarīgi no politiskās lietderības, jālemj demokrātiski leģitimētiem, politiskiem valsts orgāniem, pirmām kārtām – likumdevējam.”²

Vienlaikus vērā ņemams, ka “likuma kopējais mērķis vai citi likumdevēja tiesībpolitiskie mērķi var lielākā vai mazākā mērā sakrist ar pamattiesību ierobežojuma

¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2008-08-0306 12.punkts.

² Latvijas Republikas Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2008-08-0306 12.punkts.

legitīmo mērķi vai ļaut to precīzāk identificēt, tomēr to noskaidrošana nav galvenais izvērtēšanas jautājums. Pamattiesību ierobežojuma samērīgums ir izvērtējams attiecībā uz šā ierobežojuma legitīmo mērķi, nevis saistībā ar tiesībpolitiskiem mērķiem, kurus likumdevējs vēlējis sasniegt.”³

Arī lietā Nr.2022-06-03, noskaidrojot tiesībpolitisko mērķi, apstrīdēto normu mērķis tiks noskaidrots atsevišķi.

Vērā ņemams Satversmes tiesas secinātais, ka “ valsts savu enerģētikas politiku ir noteikusi Enerģētikas likumā.” Satversmes tiesa ir norādījusi, ka mērķis ir “nodrošināt dažādus elektroenerģijas ražošanai nepieciešamo energoresursu piegādātājus un veicināt valsts enerģētisko neatkarību, bet no atjaunojamiem energoresursiem saražotās elektroenerģijas obligātais iepirkums ir vērstis tieši uz šādas elektroenerģijas ražošanas veicināšanu”.⁴

Satversmes tiesa secinājusi, ka atbalsts elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā un no atjaunojamiem energoresursiem ir paredzēts tādēļ, lai veicinātu šādas elektroenerģijas ražošanu, kompensējot tās ražotājiem izmaksas un vienlaikus nodrošinot tiem saprātīgu peļņu.⁵

Lai definētu tiesībpolitisko mērķi, tiesībsarga ieskatā, nepieciešams iezīmēt elektroenerģijas obligātā iepirkuma (turpmāk – OI) sistēmas vēsturisko attīstību.

Arī šobrīd Latvijas Republikā atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas un izmantošanas veicināšanu regulē vairāki normatīvie akti.

Latvijas Republikā kā atbalsta mehānisms elektroenerģijas, kas saražota, izmantojot atjaunojamus energoresursus (turpmāk – AER), veicināšanai tiek izmantota elektroenerģijas paaugstinātās cenas iepirkuma sistēma jeb tā saucamais “*feed - in*”⁶ tarifa sistēmas atbalsta mehānisms.⁷

Vēsturiski pirmie atbalsti šā atbalsta mehānisma ietvaros tika piešķirti komersantiem 1995.gadā. Sākotnēji atbalsts divkārša elektroenerģijas realizācijas aprēķina tarifa apmērā astoņu gadu termiņā tika piemērots atbilstoši Ministru kabineta 1995.gada 14.marta noteikumiem Nr.54 “Par Latvijas Republikas ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām” un Ministru kabineta 1995.gada 1.augusta noteikumiem Nr. 239 “Noteikumi par vēja elektrostaciju ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām”.

1995.gada 6.septembrī Saeima pieņēma likumu “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā”, kas stājās spēkā 1995.gada 11.oktobrī.

Satversmes tiesa secināja, ka “Likuma „Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” 2.pantā formulētais uzdevums, [..], ir ne tikai veicināt elektroenerģijas ražošanu Latvijas Republikā, bet arī noteikt „uzņēmēju pienākumus un tiesības energoapgādē, lai nodrošinātu nepārtrauktu un netraucētu enerģijas patērētāju apgādi ar energoresursiem, lai aizsargātu patērētāju intereses, veicinātu uzņēmējdarbību šajā jomā, kā arī nodrošinātu energoapgādes atbilstību valsts enerģētikas politikai””.⁸

Likuma “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” 27.panta devītajā un vienpadsmitajā daļā tika noteikts, ka no AER saražoto, kā arī no koģenerācijas stacijām ar jaudu līdz 12 megavatiem elektroenerģijas pārpalikumu, kas atbilst valstī noteiktajiem elektroenerģijas parametriem, iepērk kopējā valsts elektropārvades tīklā pēc paaugstinātiem tarifiem, kas atbilst divkāršam elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam un ir spēkā astoņus

³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu Kaspara Baloža un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas 2015. gada 16. jūlijā lietā Nr. 2015-01-01 //Pieejams: https://www.satv.tiesas.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-01-01_Atseviskas_domas.pdf

⁴ Satversmes tiesas 2019.gada 18.aprīļa sprieduma lietā Nr.2018-16-03 10.punkts

⁵ Satversmes tiesas 2019.gada 18.aprīļa sprieduma lietā Nr.2018-16-03 15.1.punkts

⁶ Administratīvi piešķirtas tiesības atbalstāmajiem ražotājiem saražoto elektroenerģiju pārdot obligātā iepirkuma ietvaros par paaugstinātu tarifu, ko iepērk tirgotājs, savukārt izmaksas, kas rodas iepērkot elektroenerģiju, kompensē visi elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli to elektroenerģijas patēriņam.

⁷ Ekonomikas ministrijas 2013.gada 21.jūnija vēstule Nr. 421-2-6109 “Par atbildes sniegšanu” tiesībsargam.

⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1997.gada 7.maija sprieduma lietā Nr. 04-01(97) 8.lpp.

gadus pēc attiecīgās elektrostacijas nodošanas ekspluatācijā. Pēc tam elektroenerģijas pārpalikumu, kas atbilst valstī noteiktajiem elektroenerģijas parametriem, iepērk kopējā valsts elektropārvades tīklā pēc tarifiem, ko nosaka Ministru kabinets.

Pieņemot šo regulējumu, 5.Saeimas deputāts M.Spūģis sacīja: “[..] šeit ir visa likumprojekta sāls. [..] vai mēs mainīsim situāciju Latvijā enerģētikā vai nemainīsim. [..] es saprotu jūsu šaubas, es saprotu arī jautājumu, vai te ir pareizie paņēmieni, kādā veidā regulēt enerģētiku Latvijā. [..] Citēšu nedaudz Enerģētikas hartu, ko mēs pieņemām pirmajā lasījumā un šodien acīmredzot pieņemsim otrajā lasījumā. [..] 1. Vispārēju nosacījumu radīšana, kas rosinātu ražotājus un patērētājus pēc iespējas ekonomiskāk, efektīvāk izmantot enerģiju apkārtējai videi nekaitīgā veidā. Vai mums ir tiesības veidot konkrētu, saviem apstākļiem specifisku? Ir rakstīts, ka, vadoties pēc katras puses specifiskajiem apstākļiem. [..] 5. paragrāfā. [..] Par energoefektivitāti. Tur ir teikts, ka regulāri aktualizē energoefektivitāti uzlabojošas programmas, kas ir piemērotas vietējiem apstākļiem. Mums šādas programmas nav bijušas. Es šajos priekšlikumos principā esmu iekļāvis mazu programmu - uzsākt šo energoefektivitātes lietu. Kas šajās programmās Eiropā tiek noteikts? [..] koģenerācijas un centralizētas siltumapgādes efektivitātes palielināšanas atbalsts un veicināšana. To saka Eiropā. Mums ir jāiet šis ceļš. Mēs nevaram iet pretējā virzienā. [..] Ko tas maksās - pagājušajā nedēļā jau uzdeva jautājumu. Es jums teikšu tā: kas saistās ar priekšlikumiem par siltumapgādi, tad mana priekšlikuma būtība ir tikai viena - likt un ļaut cilvēkiem izmantot līdzekļus jeb siltumu, kas pašreiz aiziet zemē un gaisā. Noteikt šo situāciju, kāda tā šodien ir. Tas, kurš ņems no šejienes līdzekļus, lai modernizējas, lai izmanto šos līdzekļus. [..] Par elektrību vai elektrības ražošanu. Mana priekšlikuma būtība ir - ražot elektroenerģiju, noteikt tarifa būtību, lai varētu ražot elektroenerģiju mazajos hesos un koģenerācijā. Kādas ir šīs summas? Kur šī nauda veidosies? Bez šaubām, šo naudu maksās patērētāji. Mazajiem hesiem šā iemesla dēļ tuvākajos 8 gados maksimāli var pieaugt tarifs par vienu procentu. Koģenerācijai pēc tām atbilstības programmām, kas ir izstrādātas Latvijā, bet nav pieņemtas, šis skaitlis varētu būt 100 megavati, un, izejot no šī viedokļa, no 2000 megavatiem uzstādītās jaudas, maksimāli šī iemesla pēc varētu pieaugt tarifs par 5 procentiem astoņu gadu laikā. Toties pēc tam šīs iekārtas būs. Mēs nebūsim dzīvojuši uz pagātnes un arī uz nākotnes rēķina. Būs pakāpeniska elektroenerģijas palielināšana. Novakšānova kungs pagājušajā nedēļā sacīja, ka Enerģētikas likums - šis ir Enerģētikas likums - būs tas, kas iedzīs pirmo vagu enerģētikā. Es jums teikšu tā, ka diez vai šī pirmā vaga būs, ja netiks pieņemti mani priekšlikumi. Būs tā, ka mēs būsim pienākuši pie enerģētikas lauka, apskatījušies, norunājuši, ka nezinām, kā viņu dzīt, jo var iznākt šķība un greiza, nodibināsim padomi, un gan jau tā izdomās kur dzīs, kā dzīs. Es domāju, ka mēs esam četrus gadus mēģinājuši uzsākt šo dzīšanu. Laika vairs nav. Kamēr mēs domāsim, tikmēr šī lieta stāvēs, jo cilvēki šajā virzienā nestrādās. Kas notiks, ja netiks pieņemti šie priekšlikumi? Parasti saka tā: es uzskatu, ka nekas nenotiks. Notiks tieši tas pats, kas notiek. Nekas nemainīsies. Neteiksim, ka bads būs tūlīt klāt. Vienkārši tas pats, kas eksistē šodien, zināmā veidā šā bezjēdzība turpināsies. Mēs rēķināsim tarifus, strīdēsimies, pierādīsim, bet nekas nemainīsies. Tas būtu arī viss, ko es gribēju pateikt. Paldies.”⁹

Vienlaikus ar likumā “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” tika iestrādātas normas enerģijas patērētāju interešu aizsardzībai.

Latvijas Republikas enerģētikas sektorā viens no nozīmīgākajiem normatīvajiem aktiem ir likums “Par Eiropas enerģētikas hartas nolīgumu”, kuru Saeima pieņēmusi 1995. gada 13. septembrī. Ar šo likumu tiek pieņemts un apstiprināts 1994. gada 17. decembrī Lisabonā parakstītais Eiropas enerģētikas hartas nolīgums.¹⁰ Līdz ar to Latvija apņēmas ievērot Eiropas enerģētikas hartas nolīguma 19.panta pirmās daļas “d” punktā noteikto, ka pievērsīs

⁹ 5.Saeimas 1995.gada 6.septembra sēdes stenogramma//Pieejams: https://saeima.lv/steno/st_955/st0609.html

¹⁰ “Latvijas enerģētikas nacionālo programma”//Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/44924>

īpašu uzmanību enerģētikas efektivitātes paaugstināšanai, atjaunojamo energoavotu attīstībai un izmantošanai.¹¹

Ministru kabinets 1997. gada 2. septembra sēdē izskatīja Ekonomikas ministrijas plānošanas dokumentu “Latvijas enerģētikas nacionālo programma”, kura bija izstrādāta laikposmam līdz 2020. gadam. Tās mērķis ir noteikt pasākumus, kādi veicami, lai Latvijas tautsaimniecība būtu stabili nodrošināta ar energoresursiem un lai patērētājs varētu saņemt tos pietiekamā daudzumā un kvalitātē ar iespējami zemām izmaksām un mazāko iespaidu uz apkārtējo vidi. Tajā norādīts, ka nacionālā programma paredz veicināt efektīvu koģenerācijas jaudu attīstību, un optimistiskajā scenārijā 2020. gadā koģenerācijas īpatsvars centralizētās siltumapgādes sistēmās saražotās siltumenerģijas kopapjomā sasniegs 35%. Norādīts, ka programmā minēta neatkarīgo elektroenerģijas ražotāju koģenerācijas jaudu attīstība. Programmā norādīts, ka analizēta jaunu ģenerējošo jaudu izveidošana, mazinot atkarību no elektroenerģijas importa, kas paaugstinās sistēmas kopējo drošību.¹²

Likums “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” zaudēja spēku ar Enerģētikas likuma spēkā stāšanos 1998.gada 6.oktobrī. Enerģētikas likuma mērķi tika noteikti šī likuma 2.pantā citu starpā nosakot ne vien AER izmantošanas veicināšanu un labvēlīgas uzņēmējdarbības vides radīšanu, bet arī cenu un tarifu noteikšanas atklātību, pārskatāmību un pakāpenību. Enerģētikas likuma 40.panta pirmā daļa, kas bija spēkā līdz 2005.gada 15.aprīlim, paredzēja kritērijiem atbilstošas elektroenerģijas iepirkšanu astoņus gadus no attiecīgās elektrostacijas ekspluatācijas sākuma par cenu, kas atbilst divkārtšam elektroenerģijas realizācijas vidējam tarifam.

Ar 2005.gadu spēkā stājās Elektroenerģijas tirgus likums (turpmāk – ETL), kas noteica tiesisko OI sistēmas regulējumu. ETL tika izstrādāts atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija direktīvai 2003/54/EC par elektroenerģijas iekšējā tirgus kopīgiem noteikumiem un par Direktīvas 96/92/EC atcelšanu, kuras mērķis ir nodrošināt piegādes drošību, elastību un konkurenci elektroenerģijas tirgū visu patērētāju interesēs, kuriem nepieciešams piegādāt elektroenerģiju par konkurētspējīgām cenām¹³. ETL mērķi citu starpā ir nodrošināt, lai visiem elektroenerģijas lietotājiem, ievērojot normatīvo aktu prasības, visefektīvākajā iespējamajā veidā par pamatotām cenām tiktu droši un kvalitatīvi piegādāta elektroenerģija un veicināt elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus. ETL mērķi definētais, ka cenām jābūt pamatotām ir būtiski, jo elektroenerģijas OI ir atbalsta mehānisms elektroenerģijas ražotājiem, paredzot tā finansēšanu no elektroenerģijas galalietotāju maksājumiem neierobežotu laika termiņu. Valsts sniedz atbalstu AER ražotājiem elektroenerģijas obligātā iepirkuma veidā, nosakot elektroenerģijas iepirkuma cenu atkarībā no izmantojamā resursu veida.¹⁴

Latvijai saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK (turpmāk – Direktīva 2009/28/EK) 3.panta 1.punktu ir noteikts juridiski saistošs mērķis līdz 2020.gadam enerģijas bruto galapatēriņā sasniegt no AER saražotas enerģijas īpatsvaru līdz 40%, visām ES dalībvalstīm 2020.gadā kopīgi sasniedzot 20% tādas enerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas galapatēriņā, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem (turpmāk – AER).

¹¹ Eiropas enerģētikas hartas nolīgumu//Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/52736-par-eiropas-energetikas-hartas-noligumu>

¹² “Latvijas enerģētikas nacionālo programma”//Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/44924>

¹³ Likumprojekta „Elektroenerģijas tirgus likums” anotācijas V sadaļas 1.punkts; pieejams: http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1132_0, aplūkots: 15.10.2014.;

¹⁴ “Atjaunojamo energoresursu izmantošanas pamatnostādnes 2006. – 2013. gadam (informatīvā daļa)”, 42.lpp., (Ministru kabineta 31.10.2006. rīkojums Nr.835).

Kā skaidrojusi Ekonomikas ministrija, izveidotais atbalsta mehānisms elektroenerģijas OI un garantētās maksas veidā tika izveidots nolūkā veicināt Latvijas indikatīvā mērķa 2010.gadam sasniegšanu, kas nostiprināts vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentā Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007. – 2016.gadam un ETL.¹⁵

Vienlaikus, analizējot apstrīdēto normu tiesībspolitisko mērķi, vērā ņemams ir Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra rīkojums Nr. 129 “Par Enerģētikas attīstības pamatnostādņēm 2016.-2020. gadam”, kurā definēts, ka “Latvijas enerģētikas politika ir vērsta uz Latvijas ekonomikas tālākas attīstības, tās konkurētspējas reģionā un pasaulē, kā arī sabiedrības labklājības un vides kvalitātes paaugstināšanas nodrošināšanu.

Latvijas enerģētikas politikas galvenais mērķis ir kopā ar citu nozaru politiku īstenošanu paaugstināt tautsaimniecības konkurētspēju, sekmējot piegāžu drošumu, brīvā tirgus un konkurences noteiktu energoresursu un enerģijas cenu veidošanos, ilgtspējīgu enerģijas ražošanu un patēriņu ar diviem enerģētikas politikas apakšmērķiem:

- energoapgādes drošuma paaugstināšana;
- ilgtspējīga enerģētika, kas nodrošina enerģētikas ilgtspēju gan ekonomiskā, gan sociālā, gan vides izpratnē. To plānots panākt, uzlabojot energoefektivitāti, ieviešot viedās tehnoloģijas un veicinot augsti efektīvu ražošanas tehnoloģiju un atjaunojamo energoresursu (turpmāk - AER) izmantošanas tehnoloģijas.”

2020.gada 30.janvārī ar likumu “Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā” ir izdarīti grozījumi ETL, kuru mērķis ir atvieglot finansiālo slogu, ko elektroenerģijas lietotājiem rada obligātie maksājumi OI sistēmas ietvaros¹⁶.

Tātad no iepriekš minētā, tiesībsarga ieskatā, likumdevējs ar noteiktu rīcību ir veidojis Latvijā drošu, neatkarīgu un ilgtspējīgu elektroenerģijas apgādes sistēmu. Proti, sistēmu, kas vienlaikus ražotu elektroenerģiju no AER, tā lai 2020.gadā no AER saražotas enerģijas īpatsvaru sasniegtu vismaz 40%, pie kam visefektīvākajā iespējamā veidā arī šādi saražotu elektroenerģiju kvalitatīvi piegādātu lietotājiem par pamatotām cenām un iekārtas, kuru iegāde elektroenerģijas ražošanai no AER, kas valsts atbalsta veidā subsidētas komersantiem, būtu darboties spējīgas pēc atbalsta termiņa notecējuma.

Šobrīd kopējie Latvijas valsts ilgtermiņa enerģētikas politikas mērķi ir definēti Latvijas Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā 2021.-2030.gadam:

Tiesībsarga ieskatā būtiskākais, ka tā kā ar valsts atbalstu elektroenerģijas OI ir subsidēti komersanti, lai viņi varētu uzsākt un īstenot elektroenerģijas ražošanu no AER, ir nodrošināt tādu sistēmu, lai atbalstu saņēmušie komersanti spētu darboties arī apstākļos, kad valsts atbalsta periods ir beidzies. Proti, lai ar moderniem un efektīviem ražošanas līdzekļiem, kas iegādāti, jo valsts ir atbalstījusi komersantus, būtu iespējams nodrošināt arī turpmāk drošu un ilgtspējīgu elektroenerģijas no AER ražošanas sistēmu. No labas pārvaldības un valsts ilgtspējas raugoties, valsts atbalsts nevar būt izlietots īslaicīgu projektu radīšanai vienīgi uz laiku, kamēr šis atbalsts tiek saņemts un kamēr tiek sasniegts noteikts no AER saražotas enerģijas īpatsvars. Šis īpatsvars ir jāsauglabā un jāpalielina. Valsts atbalsta sistēmai jābūt organizētai tādējādi, lai caur valsts atbalstu komersanti var uzsākt elektroenerģijas ražošanu no AER un saglabāt savu dzīvotspēju pēc šī atbalsta termiņa notecējuma.

Valsts atbalsta elektroenerģijas ražošanai no AER un tostarp lietā Nr.2022-06-03 apstrīdēto normu tiesībspolitiskais mērķis būtu izveidot ilgtspējīgu elektroenerģijas no AER ražošanas sistēmu.

2. Pieteicēja ir iesniegusi pieteikumu, apstrīdot 10 gadu valsts atbalsta saņemšanas termiņu, kas noteikts Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumu Nr.221 „Noteikumi par

¹⁵ Ekonomikas ministrijas 2013.gada 22.marta atbilde Nr. 421-2-2839 “par atbildes sniegšanu” tiesībsargam.

¹⁶ <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/28685-saeima-tresaja-lasijuma-pienem-grozijumus-elektroenerģijas-tirgus-likuma?phrase=Grozījumi%20Elektroenerģijas%20tirgus>

elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” (turpmāk – Noteikumi Nr.221) 53.¹ punktā:

“53.¹ Tirgotājs no komersanta, kas saņēmis tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros un kura koģenerācijas elektrostacijas vai atsevišķas šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtas uzstādītā elektriskā jauda nepārsniedz četrus megavatus, iepērk koģenerācijas procesā saražoto elektroenerģiju 10 gadus no dienas, kad izpildīts viens no šādiem nosacījumiem:

53.¹ 1. koģenerācijas elektrostacijas vai atsevišķas šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtas jauda ir nodota ekspluatācijā saskaņā ar sistēmas operatora izdotu atļauju pieslēgt sistēmai koģenerācijas elektrostaciju vai atsevišķu šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtu, bet, ja šāda atļauja nav izsniegta, ar stacijas ekspluatācijā pieņemšanas dienu;

53.¹ 2. lēmumā par koģenerācijā saražotās elektroenerģijas obligātā iepirkuma tiesību piešķiršanu pēc jaudas palielināšanas norādītā jauda ir nodota ekspluatācijā saskaņā ar sistēmas operatora izdotu atļauju pieslēgt sistēmai ar palielināto jaudu koģenerācijas elektrostaciju vai atsevišķu šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtu.”

un

Ministru kabineta 2020. gada 2. septembra noteikumu Nr. 561 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, uzraudzību un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” (turpmāk – Noteikumi Nr.561) 68. punktā:

“68. Publiskais tirgotājs no komersanta, kam ir obligātā iepirkuma tiesības un kura koģenerācijas stacijas vai atsevišķas šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtas uzstādītā elektriskā jauda nepārsniedz 4 MW, iepērk koģenerācijas procesā saražoto elektroenerģiju 10 gadus no dienas, kad izpildīts viens no šādiem nosacījumiem:

68.1. koģenerācijas stacijas vai atsevišķas šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtas jauda ir nodota ekspluatācijā saskaņā ar sistēmas operatora izdotu atļauju pieslēgt sistēmai koģenerācijas staciju vai atsevišķu šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtu, bet, ja šāda atļauja nav izsniegta, ar stacijas ekspluatācijā pieņemšanas dienu;

68.2. lēmumā par koģenerācijā saražotās elektroenerģijas obligātā iepirkuma tiesību piešķiršanu pēc jaudas palielināšanas norādītā jauda ir nodota ekspluatācijā saskaņā ar sistēmas operatora izdotu atļauju pieslēgt sistēmai ar palielināto jaudu koģenerācijas staciju vai atsevišķu šīs elektrostacijas koģenerācijas iekārtu.” (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas).

Noteikumu Nr.221 53.¹ punkts pieņemts ar Ministru kabineta 2012.gada 28.augusta noteikumiem Nr.604 “Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”” (turpmāk – Noteikumi Nr.604). Saskaņā ar Noteikumu Nr.221 76.punktu Noteikumu Nr.221 53.¹ punkts piemērojams ar 2017.gada 1.jūniju.

Noteikumi Nr.221 zaudēja spēku ar Noteikumu Nr.561 spēkā stāšanos.

3. Pieteicēja uzskata, ka Noteikumu Nr.221 53.¹ punkta regulējums arī šobrīd aizskar Pieteicējas īpašuma tiesības, jo Noteikumu Nr.561 91.punktā ir noteikts, ka “*Publiskais tirgotājs turpina iepirkt elektroenerģiju no komersantiem, kuriem obligātā iepirkuma tiesības vai garantētās maksas tiesības piešķirtas ar lēmumiem, ko ministrija izdevusi saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 6. novembra noteikumiem Nr. 921 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā" un Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumiem Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā", ievērojot attiecīgajos lēmumos un šajos noteikumos ietvertos*

*nosacījumus*¹⁷, attiecinot definējumu “šajos noteikumos” uz Noteikumiem Nr.221, par ko tiesībsargs pauž šaubas. Saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 3.februāra noteikumu Nr. 108 “Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi” 131.punktu atsaucē normatīvajā aktā veido kā iekšējās atsaucē un atsaucē uz citiem tāda paša vai augstāka juridiska spēka normatīvajiem aktiem. Atbilstoši šo noteikumu 132. un 133.punkta regulējumam definējums “šajos noteikumos ietvertos nosacījumus” ir iekšējā atsaucē, kas norāda uz citām noteikumu projekta vienībām¹⁸.

Arī Satversmes tiesa ir secinājusi, ka “saskaņā ar vispārīgiem tiesību principiem normatīvais akts zaudē spēku arī gadījumos, ja stājies spēkā cits normatīvais akts ar tādu pašu vai augstāku juridisko spēku, kas regulē tos pašus jautājumus”.¹⁹

Satversmes tiesa norādījusi, ka “interpretējot Satversmes tiesas likuma 29.panta pirmās daļas 2.punktu, ir jāņem vērā, ka šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv”.²⁰ Ievērojot, ka Noteikumu Nr. 221 53.¹ punkts ir zaudējis spēku un Pieteicēja nav lūgusi šo normu atzīt par neatbilstošu Satversmes 105.pantam no tās pieņemšanas brīža un šo Noteikumu Nr.221 53.¹ punktu ir aizstājis Noteikumu Nr.561 68.punkts, kas ir arīdzan apstrīdēts, tiesībsargs saskata, ka būtu vērtējams, vai ir saskatāma nepieciešamība turpināt tiesvedību attiecīgajā Satversmes tiesas lietas daļā.

4. Ja Satversmes tiesa uzskatīs par nepieciešamu izlemt par labu Pieteicējas Noteikumu Nr.561 91.punkta interpretācijai un uzskatīs, ka definējums “šajos noteikumos ietvertos nosacījumus” nenorāda uz Noteikumu Nr.561 tiesiskā regulējuma piemērošanu, bet ir attiecināms uz Noteikumu Nr.221 tiesisko regulējumu, tad tiesībsargs, sniedzot viedokli, minētās normas aplūkos kā savstarpēji cieši saistītas.

5. Satversmes tiesas 2.kolēģija 2022.gada 24.februārī ir nolēmusi ierosināt lietu Nr.2022-06-03 par Noteikumu Nr.221 53.¹ punktā un Noteikumu Nr.561 68.punktā ietvertā skaitļa un vārda “10 gadus” (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas) atbilstību visam Satversmes 105.pantam, kā to ir lūgusi Pieteicēja.

Vienlaikus Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105.pantam, tiek noteikts, tieši kuram no šā panta teikumiem atbilstība ir izvērtējama²¹.

5.1 Satversmes 105.pantā nostiprināts, ka *ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.*

¹⁷ Pieteikuma 44. līdz 47.punkts.

¹⁸ Ministru kabineta 2009.gada 3.februāra noteikumu Nr. 108 “Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi” 132.punkts: “132. Atsaucē uz citām noteikumu projekta vienībām veido, izmantojot vienu no šādiem paņēmieniem: 132.1. vārdi “šo noteikumu” un norāde uz attiecīgo noteikumu projekta vienību; 132.2. vārds “šā” un norāde uz attiecīgo noteikumu projekta vienību.” un 133.punkts:

“133. Atsaucē uz citiem Ministru kabineta noteikumiem veido:

133.1. vārdi “Ministru kabineta”;

133.2. attiecīgo noteikumu izdošanas datums attiecīgā locījumā;

133.3. vārds “noteikumi” attiecīgā locījumā;

133.4. saīsinājums vārdam “numurs” – “Nr.”;

133.5. attiecīgo noteikumu numurs;

133.6. attiecīgo noteikumu nosaukums pēdiņās.”

¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1997.gada 7.maija sprieduma lietā Nr. 04-01(97) 8.lpp.

²⁰ Sk. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 12.februāra sprieduma lietā Nr.2007-15-01 4.punktu.

²¹ Sk., piem., Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015.gada 13.oktobra sprieduma lietā Nr.2014-36-01 15.1.punktu.

5.2. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105.pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju, ar „tiesībām uz īpašumu” saprotot visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas²².

Kā norādīts pieteikumā, Pieteicējai ar Ekonomikas ministrijas 2009.gada 3.decembra lēmumu Nr. 1-6.1-933 ir piešķirtas tiesības pārdot saražoto noteikta apjoma elektroenerģiju obligātā iepirkuma (turpmāk – OI) ietvaros. 2012.gada 10.janvārī Pieteicēja noslēdza līgumu ar publisko tirgotāju par elektroenerģijas iepirkumu.²³

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar administratīvajiem aktiem piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ietilpst Satversmes 105.panta pirmā teikuma tvērumā.²⁴

Vienlaikus jānorāda, ka tiesības komercdarbības rezultātā gūt noteikta apmēra peļņu noteiktā laika posmā nav uzskatāmas par Satversmē nostiprinātām pamattiesībām. Kā norādījusi Satversmes tiesa, “nedz Satversmes 105.pants, nedz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pants neparedz tiesisko aizsardzību personas iespējām nākotnē gūt peļņu, jo šāda iespēja nav uzskatāma par īpašuma tiesību objektu”²⁵. Proti, Satversmes 105.pants negarantē personai tiesības uz noteikta apmēra valsts atbalstu, un regulējums, kas vērsts uz piešķirtā atbalsta apmēra koriģēšanu, pats par sevi nav nesamērīgs.

Attiecīgi tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju par paaugstinātu cenu, kas **Pieteicējai piešķirtas OI sistēmas ietvaros, per se ietilpst Satversmes 105.panta pirmajā teikumā noteikto tiesību uz īpašumu tvērumā un ir aizsargājamās.**

5.3. Vienlaikus ir nepieciešams izvērtēt, vai apstrīdēto normu rezultātā Pieteicējai var iestāties tādas sekas, kas vērtējamas kā to īpašuma tiesību aizskārums.

Kā minēts, Pieteicēja ir komersants, kurai ar Ekonomikas ministrijas 2009.gada 16.jūlija lēmumu piešķirtas tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota tai piederošā koksnes biomasas koģenerācijas stacijā²⁶, OI ietvaros. 2011.gada 30.novembrī Pieteicēja biomasas koģenerācijas staciju ir nodevusi ekspluatācijā. 2012.gada 10.janvārī noslēgusi līgumu ar publisko tirgotāju par elektroenerģijas iepirkumu, saskaņā ar kuru vienlaikus sākusi pārdot elektroenerģiju OI ietvaros. Pieteicēja norāda, ka Elektroenerģijas tirgus likuma (turpmāk – ETL) 28.pants un Noteikumu Nr.221 20.punkts tā brīža redakcijās piešķir Pieteicējai tiesības pārdot elektroenerģiju OI ietvaros neierobežotu laika periodu, tomēr Pieteicēja esot paļāvusies nevis uz neierobežotu laika atbalsts termiņu, bet, ka atbalsta periods tiks saglabāts 20 gadus.

Ar Noteikumu Nr.221 53.¹ punktu un Noteikumu Nr.561 68.punkta regulējumu Pieteicējai ir noteikts atbalsta – pārdot publiskajam tirgotājam koģenerācijas procesā saražoto elektroenerģiju ierobežojums - 10 gadus no dienas, kad koģenerācijas stacija ir nodota ekspluatācijā un šis termiņš ir iestājies 2021.gada 30.novembrī.

Proti, komercdarbību Pieteicēja uzsākusi, piedaloties Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansējuma darbības programmas “Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.prioritātes “Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2.pasākuma “Enerģētika” 3.5.2.2.aktivitātē “Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība” saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 17.februāra noteikumiem Nr. 165 “Noteikumi par darbības programmas “Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.2.aktivitāti “Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas

²² Sk., piem, Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 27.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-12-03 7.punktu un 2011.gada 3.novembra sprieduma lietā Nr.2011-05-01 15.2.punktu.

²³ Pieteikuma 2.1.punkts.

²⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2021.gada 28.maija sprieduma lietā Nr.2020-52-01 13.1.punkts.

²⁵ Satversmes tiesas 2011.gada 3.novembra sprieduma lietā Nr.2011-05-01 15.2.punkts.

²⁶ <https://vkb.lv/images/vides-pakalpojumi/satini/satini-atzinums-nr5.pdf>

elektrostaciju attīstība”” (turpmāk – Projekts), kas savukārt paredzēja komersanta plānotās koģenerācijas elektrostacija atbilstību koģenerācijas elektrostaciju efektivitātes kritērijiem, kas noteikti Noteikumos Nr.221. Pieteicēja norāda, ka, lai saņemtu pozitīvu Projekta finansiālo izvērtējumu²⁷, Pieteicējai pēc būtības bija jāpiesakās ar Noteikumu Nr.221 noteiktajam valsts atbalstam. Vienlaikus Projekta ietvaros Pieteicēja ir paļāvusies, ka valsts atbalsts elektroenerģijas obligātā iepirkuma ietvaros būšot 20 gadus,²⁸ līdz ar ko tā arī izstrādājusi biznesa finanšu plānus/peļņas aprēķinus.

Pieteicēja uzskata, ka, nepamatoti un nesamērīgi ierobežojot Pieteicējas tiesības gūt no OI atbalsta izrietošo peļņu un iejaucoties Pieteicējas komercdarbībā, kā rezultātā tiek apdraudēta Pieteicējas ekonomiskā dzīvotspēja, ir pārkāptas pieteicējai ar Satversmes 105.pantu garantētās tiesības uz īpašumu.

Apstrīdētās normas neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu Satversmes 105.panta ceturtā teikuma izpratnē.

Līdz ar to, tiesībsarga ieskatā **apstrīdētās normas vērtējamas Satversmes 105.panta pirmo triju teikumu tvērumā.**

6. “Satversmes 105.panta pirmais teikums aizsargā personas likumīgi iegūto īpašumu, tomēr otrais un trešais teikums ļauj valstij ar likumu ierobežot īpašuma tiesības sabiedrības interesēs. Pirmkārt, tiesības uz īpašumu sevī ietver īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Otrkārt, tiesības uz īpašumu var ierobežot saskaņā ar likumu. Līdz ar to tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar likumu leģitīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi.”²⁹

7. Tā kā katra no apstrīdētajām normām ir pieņemta ar atsevišķu normatīvo aktu, katra savā laikā, līdz ar to, lai secinātu, **vai personas tiesību uz īpašumu ierobežojums ir attaisnojams, tā katra atsevišķi jāvērtē, vai ir pieņemta ar pienācīgā kārtā pieņemtu tiesību normu, un kāds ir to leģitīmais mērķis**³⁰.

8. Izvērtējot to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.³¹

8.1. Noteikumu Nr.221 53.¹ punkts pieņemts ar Ministru kabineta 2012.gada 28.augusta noteikumiem Nr.604 “Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot

²⁷ Ministru kabineta 2009.gada 17.februāra noteikumu Nr. 165 “Noteikumi par darbības programmas “Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.2.aktivitāti “Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība”” 31.punkta pirmais teikums “Pieprasīto finansējuma apmēru aprēķina, ņemot vērā visus ienākumus no siltumenerģijas un elektroenerģijas pārdošanas un visas izmaksas”.

²⁸ Ministru kabineta 2009.gada 17.februāra noteikumu Nr. 165 “Noteikumi par darbības programmas “Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.2.aktivitāti “Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība”” 29.1.punktā noteikts, ka finanšu aprēķinus projekta iesniegumā veic, citu starpā pamatojoties uz projekta finanšu aprēķinu, kas veikts par 20 gadiem.

²⁹ Sk., piem, Satversmes tiesas 2007.gada 26.aprīļa sprieduma lietā Nr.2006-38-03 12.punktu un 2014.gada 10.oktobra sprieduma lietā Nr.2014-04-03 7.2.punktu.

³⁰ Sal.sk. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 12. punktu)

³¹ Sk. turpat, 16. punktu.

elektroenerģiju koģenerācijā”” (turpmāk – Noteikumi Nr.604). Saskaņā ar Noteikumu Nr.221 76.punktu Noteikumu Nr.221 53.¹ punkts piemērojams ar 2017.gada 1.jūniju.

Noteikumu Nr.604 izdoti pamatojoties uz ETL 28.panta otro un septīto daļu un 28.¹ panta otro un piekto daļu tā brīža redakcijā, kas paredzēja, ka Ministru kabinets nosaka obligātā iepirkuma kārtību.

8.2.Pieteicēja nav norādījusi, ka Ministru kabinets, pieņemot Noteikumu Nr.221 53.¹ punktu un Noteikumu Nr.561 68 punktu, būtu pārkāpis likumā noteiktā pilnvarojuma robežas, kā arī to, ka šīs normas nebūtu pieejamas vai pietiekami skaidras un paredzamas.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Ministru kabinets ir pilnvarots noteikt elektroenerģijas obligātā iepirkuma kārtību, kas aptver elektroenerģijas obligātā iepirkuma procedūras īstenošanu, obligātā iepirkuma uzraudzību un elektroenerģijas cenas noteikšanu.³²

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka arī Ministru kabinetam ikviena normatīvā akta sagatavošanas un pieņemšanas procesā ir jāievēro labas likumdošanas princips.³³

“Saskaņā ar labas likumdošanas principu Ministru kabinetam citstarp jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, un jāsaskaņo likumprojektā ietvertās un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam. Tāpat paredzētais tiesiskais regulējums, ja tas nepieciešams, ir pienācīgi jāpamato ar izskaidrojošiem pētījumiem.”³⁴

8.3. Lai noskaidrotu, vai, pieņemot Noteikumu Nr. 221 53.¹ punktu, ir ievērots labas likumdošanas princips, ir analizējama Noteikumu Nr.604 izstrāde un pieņemšana.

Noteikumu Nr.604 anotācijā,³⁵ ir sniegta norāde uz informatīvo ziņojumu „Par atbalsta mehānismiem elektroenerģijas ražošanai, izmantojot atjaunojamus energoresursus” projektu, kas izsludināts 2012. gada 29. marta Valsts sekretāru sanāksmē (prot.Nr. 13, 3.§) (turpmāk – Ziņojums). Ziņojumā ir veikti aprēķini AER ietekmei uz tarifiem, tostarp siltumenerģijas, taču nav sniegts izskaidrojums, ar ko ir pamatota nepieciešamība ierobežot līdzšinējā koģenerācijas elektrostaciju atbalsta termiņu, nosakot esošajiem atbalsta saņēmējiem ierobežojumu tieši līdz 10 gadiem koģenerācijas elektrostacijām, kuru uzstādītā elektriskā jauda nepārsniedz četrus megavatus.³⁶

Noteikumu Nr.604 anotācijā norādīts, ka Noteikumu Nr.221 53.¹ punkta “regulējums ir vērtējams, kā nelabvēlīgāks privātpersonām, kurām saskaņā ar iepriekš pieņemtajiem lēmumiem ir piešķirtas tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai garantētas maksas tiesības par uzstādīto elektrisko jaudu, jo paredz noteikt jaunu ierobežojošu termiņu, kāds nebija spēkā attiecīgo tiesību piešķiršanas brīdī.”³⁷ Tomēr arī nav skaidrots, kāpēc ir izvēlēts tieši 10 gadu ierobežojuma termiņš.

Ministru kabinets Atbildes rakstā norādītais SIA “EKODOMA” veiktais pētījums “Elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai” (turpmāk – Pētījums) ar ietvertajiem aprēķiniem, ka dažādu veidu koģenerācijas stacijās (ar jaudu līdz 4 MW) ieguldītās kopējās investīcijas tiek atpelnītas (amortizētas) koģenerācijas staciju ekspluatācijas (darbības) 10

³² Satversmes tiesas 2019.gada 18.aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-16-03 12.punkts

³³ Sal. sk. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2022.gada 10.marta sprieduma lietā Nr. 2021-24-03 24.1.punktu

³⁴ Turpat

³⁵ Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40246893>

³⁶ Informatīvais ziņojums "Par atbalsta mehānismiem elektroenerģijas ražošanai, izmantojot atjaunojamus energoresursus"//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40246892>

³⁷ Turpat, 6.lpp.

gadu laikā, ir datēts ar 2013.gada oktobri un darba izpildes laiks norādīts 2013.gada 11.aprīlis – 5.jūnijs, kas ir turpat kā gadu pēc Noteikumu Nr.604 pieņemšanas.³⁸

Tiesībsarga ieskatā skaidri pamatotai informācijai, ka 10 gadu termiņā koksnes biomasas koģenerācijas stacijas spēs atpelnīt investīcijas, bija jābūt Ministru kabineta rīcībā Noteikumu Nr.604 izstrādes laikā un Ziņojuma sagatavošanas laikā.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka “ar izvērtējumu, kura rezultāts ir līdzīgs apstrīdētajās normās noteiktajam regulējumam, bet kurš veikts pēc apstrīdēto normu pieņemšanas, nevar pamatot personām noteikto pamattiesību ierobežojumu. Demokrātiskā tiesiskā valstī šāds izvērtējums jāveic pašam likumdevējam, turklāt pirms pamattiesību ierobežojuma noteikšanas.”³⁹

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka labas likumdošanas satvarā “Ministru kabinetam ir jānodrošina, ka tiesiskā regulējuma izstrādes procesā tiek pēc iespējas apzināti visu ieinteresēto personu viedokļi un tieši vai pastarpināti uzklausi iebildumi pret izstrādājamo tiesisko regulējumu. Ieinteresēto personu uzklausišanu var nodrošināt, arī uzklauset attiecīgo personu grupu pārstāvjus”.⁴⁰

Noteikumu Nr.604 anotācijā ir norādīts, ka nav bijusi nodrošināta sabiedrības līdzdalība Noteikumu Nr.221 53.¹ punkta izstrādē, jo sabiedrība savu viedokli var izteikt pēc Noteikumu Nr.604 projekta izsludināšanas Valsts sekretāru sanāksmē 2012.gada 29.martā (prot.Nr. 13, 3.§).

Tiesībsarga ieskatā labas likumdošanas principa gaismā šāda veida sabiedrības līdzdalības nodrošināšana nav uzskatāma par pietiekamu un neatbilst labas likumdošanas principam.

Ministru kabineta 2009.gada 25.augusta noteikumi Nr. 970 “Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā” nosaka kārtību, kādā ir organizējama sabiedrības līdzdalība. Šo noteikumu 12.punktā ir noteikts, ka atbildīgā amatpersona plānojot sabiedrības līdzdalību apzina un iesaista sabiedrības mērķgrupas, kuras tieši skars attīstības plānošanas dokuments, kā arī izvēlas piemērotākos sabiedrības līdzdalības veidus, veicinot efektīvu, atklātu, ietverošu, savlaicīgu un atbildīgu sabiedrības iesaistīšanos attīstības plānošanas procesā. Attīstības plānošana ir arī politikas plānošana tostarp enerģētikas jomā. 10 gadu termiņa noteikšana valsts atbalsta izbeigšanai ir būtiska elektroenerģijas OI kārtības maiņa.

Līdz ar to tiesībsargs neuzskata, ka Noteikumu Nr.221 53.¹ punkts būtu pieņemts pienācīgā kārtā, jo nav ievērotas labas likumdošanas principa prasības.

8.4. Noteikumu Nr.561 68.punkts pieņemts 2020.gada 2.septembrī un stājās spēkā 2020.gada 11.septembrī, jo “2020. gada 15. februārī stājās spēkā grozījumi ETL, ar kuriem tika grozīta ETL 28. panta otrā daļa un 28.¹ panta otrā daļa, uz kuru pamata ir izdoti MK noteikumi Nr. 221. Līdz ar to ir nepieciešams pārīzdēt spēkā esošos MK noteikumus Nr. 221. Izstrādātajā MK noteikumu projektā tiek saglabāti MK noteikumus Nr. 221 ietvertie vispārējie principi un nosacījumi elektroenerģijas obligātā iepirkuma uzraudzībai un kontrolei”.⁴¹

Tātad Noteikumu Nr. 561 68.punkts ir pieņemts, aizstājot Nr.221 53.¹ punktu.

³⁸ Blumberga D., Dzene I., Rochas C., Rošā M., Barisa A., Ozoliņa L., Zvaigznītis K. Elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai. Otrais nodevums. Rīga: SIA “EKODOMA”, 2013. gada oktobris, 3.–7. pielikums (123.–127. lpp.) un 10.–11. pielikums (130.–131. lpp.). //Pieejams:https://www.em.gov.lv/sites/em/files/sia_ekodoma_atkaite1_0.pdf

³⁹ Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa sprieduma lietā Nr.2017-17-01 22.2.punkts

⁴⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2022.gada 10.marta sprieduma lietā Nr. 2021-24-03 24.1.punkts

⁴¹ Ministru kabineta noteikumu projekta “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, uzraudzību un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40491410>.

Kā norāda Pieteicēja, Noteikumu Nr.561 68.punkts pēc būtības ir līdzīgs Noteikumu Nr.221 53.¹ punktam, saturot vien dažas redakcionālas atšķirības.⁴²

8.5. Lai noskaidrotu, vai labas likumdošanas princips ir ievērots, pārņemot Noteikumu Nr.221 53.¹ punkta regulējumu Noteikumu Nr.561 68.punktā, tiek analizēta Noteikumu Nr.561 68.punkta pieņemšanas kārtība attiecībā uz labas likumdošanas principa ievērošanu.

8.5.1. “Likumdošana [...] nav formāls process, kurā jārūpējas vienīgi par noteiktu procedūru ievērošanu. Šim procesam jābūt vērstam uz taisnīguma sasniegšanu, uzticības vairošanu Latvijas valstij un tiesībām.”⁴³

Likumdevēja uzdevums ir pieņemt taisnīgu regulējumu. Lai pieņemtu taisnīgu regulējumu, likumdevējam ir jāizvērtē, vai tiesību norma, ko iecerēts pārņemt jaunā normatīvā aktā ir nepieciešama, vai tā atbilst Satversmei, tostarp tiesiskuma principam.

Nav šaubu, ka uz Noteikumu Nr.561 68.punkta izstrādes un pieņemšanas brīdī Ministru kabineta rīcībā bija Pētījums ar izpētes un aprēķinu materiāliem par valsts atbalsta 10 gadu ierobežojuma termiņa nepieciešamību no ekonomiskās attīstības aspekta, kā arī Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmums par valsts atbalstu⁴⁴ (turpmāk arī – EK lēmums), kurā norādīts, ka koģenerācijas stacijām ar jaudu, kas nepārsniedz 4 MW, atbalsta ilgums ir 10 gadi⁴⁵, secinot, ka šāds atbalsts ir saderīgs ar iekšējo tirgu saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. panta 3. punkta c) apakšpunktu.⁴⁶

Piemēram, Ekonomikas ministrijas Informatīvajā ziņojumā “Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai” secināts, ka “pašreizējā Latvijas ekonomikas attīstības līmenī esošais OIK maksājuma apmērs elektroenerģijas galalietotājiem rada pārāk lielu slogu, kas atstāj negatīvu ietekmi uz Latvijas globālo konkurētspēju ilgtermiņā” un “pašreizējā situācijā piešķirtais garais atbalsta termiņš un OI cenas, kas vairākkārt pārsniedz tirgus cenu, nerada motivāciju AER ražotājiem investēt inovatīvās tehnoloģijās un ierobežo konkurenci.”⁴⁷

8.5.2. “Būtiska demokrātiskas tiesiskas valsts principa sastāvdaļa ir tiesiskās sistēmas vienotība. Proti, valstī ir jāpastāv savstarpēji saskaņotām tiesību normām, kas harmoniski darbojas vienotas tiesību sistēmas ietvaros. Tas vienlīdz attiecas arī uz Latvijas - Eiropas Savienības dalībvalsts - tiesību normu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām, kas ir Latvijas tiesību sastāvdaļa.”⁴⁸

Noteikumi Nr.561 izdoti pamatojoties uz ETL 28. panta otro daļu un 28.¹ panta otro daļu, kas grozīta ar 2020.gada 30.janvāra likuma “Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā” (Grozījumi) spēkā stāšanos 2020.gada 15.februārī. Grozījumi ETL izdarīti, transponējot Eiropas Parlamenta un Padomes 2018.gada 11.decembra direktīvu (ES) Nr. 2018/2001 par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (turpmāk – Direktīva 2018/2001).

⁴² Sk. Pieteikuma 40.punktu.

⁴³ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķo domu lietā Nr. 2016-14-01 6. punkts//Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/251.3>

⁴⁴ Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmums par valsts atbalstu SA.43140 (2015/NN) – Latvija. Atbalsts atjaunojamo energoresursu enerģijai un koģenerācijai, C(2017) 2798 final//Pieejams: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/260648/260648_1989384_233_2.pdf

⁴⁵ Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmums par valsts atbalstu SA.43140 (2015/NN) – Latvija. Atbalsts atjaunojamo energoresursu enerģijai un koģenerācijai, C(2017) 2798 final//Pieejams: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/260648/260648_1989384_233_2.pdf 28.punkts

⁴⁶ Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmums par valsts atbalstu SA.43140 (2015/NN) – Latvija. Atbalsts atjaunojamo energoresursu enerģijai un koģenerācijai, C(2017) 2798 final//Pieejams: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/260648/260648_1989384_233_2.pdf, secinājumi, 18.lpp.

⁴⁷ Ekonomikas ministrijas Informatīvais ziņojums “Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai” 1.3.4.punkts//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40461316>

⁴⁸ Satversmes tiesas 2018.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 21.2.punkts

Pieteicēja ir iebildusi, ka apstrīdētās normas neatbilst Direktīvas 2018/2001 6.panta pirmajai daļai, kas nosaka, ka “neskarot pielāgojumus, kas vajadzīgi, lai ievērotu LESD 107. un 108.pantu, dalībvalstis nodrošina, ka atjaunojamās enerģijas projektiem piešķirtā atbalsta līmeni un ar atbalstu saistītos nosacījumus nepārskata tā, ka negatīvi tiek ietekmētas šādi piešķirtās tiesības un apdraudēta jau atbalstīto projektu ekonomiskā dzīvotspēja”.

Atbilstoši iepriekš konstatētajam, ka valsts atbalstam ir jābūt terminētam un EK lēmumā 10 gadu atbalsta saņemšanas ierobežojuma termiņš atzīts par saderīgu ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. panta 3. punkta c) apakšpunktu, tiesībsarga ieskatā, šis iebildums ir noraidāms.

Līdz ar to, tiesībsarga ieskatā, Ministru kabinets, pieņemot Noteikumu Nr.561 68.punktu, ir ievērojis labas likumdošanas prasības.

“Savukārt tas, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums pēc būtības ir pieļaujams, jāizvērtē, noskaidrojot, vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.”⁴⁹

9. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad⁵⁰.

Tā kā Noteikumu Nr.561 68.punkts ir pārizdots Noteikumu Nr.221 53.¹ punkts, tad Noteikumu Nr.561 68.punkts leģitīmais mērķis tiek noskaidrots, noskaidrojot Noteikumu Nr.221 53.¹ punkta mērķi.

Noskaidrojot Noteikumu Nr. 221 53.¹punkta normas leģitīmo mērķi, var konstatēt, ka Noteikumu Nr.604 anotācijā,⁵¹ atsaucoties uz ar Direktīvas 2009/28/EK I pielikumu Latvijai noteikto obligāto mērķi - no AER saražotas enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā jāpalielina līdz 40% apmēram 2020. gadā, norādīts, ka enerģijas, kas ražota no AER, īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā 2010. gadā sastādīja 32,5%. Norādīts, ka saskaņā ar Noteikumiem Nr. 221 piešķirtais atbalsta mehānisms uz 2012.gadu nav terminēts, kas nav pieļaujams, jo “ņemot vērā *feed-in* piešķiršanas principu, atbalstam ir jābūt terminētam, lai to varētu pārskatīt saskaņā ar tehnoloģisko attīstību, nosakot gan esošajiem, gan jaunajiem atbalsta saņēmējiem ierobežojumu. Lai būtu iespējams veikt precīzākas atbalsta mehānisma prognozes, arī projektu un komersantu kontroles uzraudzības ietvaros nepieciešami skaidri nosacījumi attiecībā uz projektu īstenošanu un elektroenerģijas ražošanas uzsākšanas termiņiem. Ņemot vērā, ka atbalsts nedrīkst būt neierobežots laikā un ekonomiski nepamatots, noteikumu projekts paredz arī esošajiem atbalsta saņēmējiem atbalsta termiņa ierobežojumu uz 10 gadiem koģenerācijas elektrostacijām, kuru uzstādītā elektriskā jauda nepārsniedz četrus megavatus”⁵² Vienlaikus norādīts, “ja tiks īstenotas EM piešķirtās tiesības saražoto elektroenerģiju pārdot obligātā iepirkuma ietvaros, tad gala tarifa paaugstināšanās dēļ, papildu izdevumi radīsies arī elektroenerģijas galalietotājiem, vienlaicīgi mazinot rūpniecības konkurētspēju un ietekmējot mājāsaimniecību maksātspēju.”⁵³

⁴⁹ Satversmes tiesas 2018.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr.2016-04-03 21.punkts

⁵⁰ Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu un 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 14. punkts.

⁵¹ Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40246893>

⁵² Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40246893>

⁵³ Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40246893>

Ministru kabinets Atbildes rakstā ir skaidrojis, ka “ar termiņa noteikšanu valsts atbalstam (10 gadi) tiek veicināta elektroenerģijas ražotāju izveide, kas ražo elektroenerģiju augsti efektīvā koģenerācijā un elektroenerģijas ražošanā izmanto AER, kā arī nodrošina turpmāku stacijas darbību pēc atbalsta perioda beigām. Vienlaikus sabiedrības interesēs tiek novērsts obligātā iepirkuma komponentes neierobežots pieaugums, tādējādi nodrošinot, ka elektroenerģijas lietotājs saņem elektroenerģiju par pamatotām cenām.”⁵⁴

Tādējādi apstrīdēto normu mērķis ir ievērot Eiropas Savienības konkurences tiesību pamatprincipus par valsts atbalsta saņemšanu noteiktu laika periodu un sasniegt ar Direktīvu 2009/28/EK Latvijai noteikto obligāto mērķi nodrošināt enerģijas galapatēriņa 40% bruto īpatsvaru no AER saražotās elektroenerģijas un nodrošināt, lai elektroenerģijas cena galalietotājam būtu pamatota.

Proti, pirmkārt, gadījumā, ja 2020.gadā 40% īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā no AER saražotās elektroenerģijas tiks sasniegts, valsts atbalsts būs lieks, proti, nevarēs tikt uzskatīts par legītimu, ja norādītais mērķis jau būs sasniegts. Otrkārt, šāda valsts atbalsta slogs būtu uzskatāms par nesamērīgu elektroenerģijas galalietotājiem.

Papildus norādāms, ka vienlaikus no Noteikumu Nr.604 anotācijas šķietami ir nojaušams mērķis samazināt galalietotājiem elektroenerģijas cenu, jo, iespējams, Ekonomikas ministrija ir par daudz komersantiem piešķīrusi tiesības pārdot elektroenerģiju OI ietvaros, kas var rezultēties pārlietu lielā finansiālajā slogā galalietotājiem.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka demokrātiskas tiesiskas valsts princips nosaka valstij pienākumu nodrošināt, lai atbalsts tiktu izmaksāts tiesiskā, Eiropas Savienības tiesību normām atbilstošā veidā.⁵⁵

Tāpat apstrīdēto normu legītimais mērķis ir demokrātiskas iekārtas aizsardzība un sabiedrības labklājība, kas izpaužas kā elektroenerģijas kopējās cenas pieauguma ierobežošana, tautsaimniecības konkurētspējas sekmēšana un atjaunojamo energoresursu efektīva apgūšana.

10. Attiecībā uz ierobežojuma samērīgumu Satversmes tiesa secinājusi, ka samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm. Lai konstatētu, ka samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro,

- vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmo mērķu sasniegšanai,
- vai nav saudzējošāku līdzekļu šo mērķu sasniegšanai,
- vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša jeb proporcionāla.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.⁵⁶

10.1. Līdz ar to ir jāaplūko, vai, piemērojot apstrīdētās normas, tiek sasniegts legītimais mērķis – noteikts laiks valsts atbalsta saņemšanai, 40% īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā no AER saražotās elektroenerģijas 2020.gadā un pamatota elektroenerģijas cena, kas atvieglo finansiālo slogu galalietotājiem.

10.1.1.Nav šaubu, ka ar apstrīdētajām normām tiek ierobežots valsts atbalsta saņemšanas termiņš pēc 10 gadu notecējuma.

10.1.2. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes Statistikas datubāzes datiem 2020.gadā no AER saražotās enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā bija 42,13%

⁵⁴ Atbildes raksta 7.1.punkts

⁵⁵ Sal.sk Satversmes tiesas 2018.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr.2016-04-03 21.2 punkts

⁵⁶ Sk. Satversmes tiesas 2002.gada 19.marta spriedumu lietā Nr.2001-12-01

(2019.gadā – 40,93%, 2018.gadā – 40,02%, 2017.gadā – 39,01%), kas norāda, ka Latvijai noteiktais obligātais mērķis ir sasniegts.⁵⁷

10.1.3. Attiecībā uz to, vai ar apstrīdēto normu piemērošanu ir sasniegts mērķis noteikt pamatotu elektroenerģijas kopējo cenu galalietotājam, tiesībsargs savu viedokli nevarēs sniegt, jo tā rīcībā nav attiecīgu pētījumu un datu analīzes ar visiem mainīgajiem lielumiem. Taču lietas Nr. 2022-06-03 ietvaros jāņem vērā, ka tā kā elektroenerģijas OI cena galalietotājam ar apstrīdēto normu piemērošanu ir jāsedz īsāku termiņu, proti, 10 gadus, nevis neierobežotu laika posmu vai 20 gadus, tad kopumā elektroenerģijas kopējā cena galalietotājam samazinās pēc 10 gadu notecējuma.

Ievērojot minēto, ir uzskatāms, ka leģitīmais mērķis ar apstrīdēto normu piemērošanu ir sasniegts.

10.2. Vērtējot, vai nav saudzējošāku līdzekļu mērķa sasniegšanā, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka “tiesību normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē”.⁵⁸

Analizējot Noteikumu Nr.604 anotāciju un Ziņojumu, tiesībsargs nav guvis pārliecību, ka būtu vērtēti jel kādi citi alternatīvi līdzekļi iepriekš minēto mērķu sasniegšanai un būtu pierādīts, ka 10 gadu termiņa ierobežojums ir saudzējošākais un sasniedz mērķi tādā pat kvalitātē.

Alternatīvo līdzekļu nepiemērotība ir skaidrota vienīgi Atbildes rakstā, Ministru kabinetam noraidot Pieteicējas uzrādītos iespējamus alternatīvos līdzekļus.

Savukārt Pētījumā ir sniegti aprēķini par IRR izmaiņām bāzes scenārijos Noteikumu Nr.221 ietvaros, ievērojot atbalsta maksājuma pārtraukšanu pēc desmitā stacijas darbināšanas gada.⁵⁹

Tiesībsargs nevar pārvērtēt Pētījuma un Ekonomikas ministrijas aprēķinu pareizību, vienīgi var īpaši vērst uzmanību, ka Pētījumā veiktais atbalsta izvērtējums citu ekonomisko rādītāju starpā ir bijis atkarīgs no koģenerācijas stacijā izvēlēta tehnoloģiskā risinājuma, prognozētās elektroenerģijas pārdošanas cenas un, sevišķi norādāms – pieņemot, ka koģenerācijas staciju darbības ienesīgums ir IRR=12%.⁶⁰ Savukārt Pieteicēja ir norādījusi, ka tās IRR aprēķinos uz 2017.gadu bija 1,421%, bet faktiskais IRR= -3,838%.⁶¹

Minētais neļauj tiesībsargam secināt, ka 10 gadu atbalsta maksājuma saņemšanas termiņš būtu saudzējošākais līdzeklis. Jāatzīmē, ka likumdevējam ir jāparedz tāds mehānisms, kura ietvaros ir iespējams ņemt vērā atbalsta saņēmēju komercdarbības izmaksas un investīciju amortizācijas aspektus, kas katram atbalsta saņēmējam var atšķirties, un paredzēt pienācīgu un samērīgu kompensācijas mehānismu godprātīgiem atbalsta saņēmējiem, kuriem priekšlaicīga atbalsta izmaksas pārtraukšana rada ekonomiskās dzīvotspējas apdraudējumu.

Jo - vienlaikus uzmanība vēršama uz Valsts kontroles secināto, ka “veicot OI atbalsta saņēmēju darbības uzraudzību, Ekonomikas ministrijas amatpersonas līdz 2019.gada beigām nav pēc būtības izvērtējušas komersantu iesniegtos pārskatus par elektrostaciju darbību, tai skaitā nav nodrošinājušas elektrostaciju elektroenerģijas izlietojuma atbilstības normatīvajiem aktiem izvērtēšanu un struktūrvienības vadības līmenī netika nodrošināta departamenta

⁵⁷ Sk. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_EN_ENA/ENA020

⁵⁸ Satversmes tiesas 2022.10.marta sprieduma lietā Nr.2021-24-03 28.punkts

⁵⁹ Blumberga D., Dzene I., Rochas C., Roša M., Barisa A., Ozoliņa L., Zvaigznītis K. Elektroenerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem un koģenerācijā, atbalsta izvērtējums un priekšlikumi atbalsta uzlabošanai.

Otrais nodevums. Rīga: SIA “EKODOMA”, 2013. gada oktobris, 1.4.4. un 1.4.5.

punkts/Pieejams:https://www.em.gov.lv/sites/em/files/sia_ekodoma_atskaitel_0.pdf

⁶⁰ Turpat, kopsavilkuma 3.punkta a.ii.apakšpunkts 6.lpp un secinājumu 4.punkts, 117.lpp.

⁶¹ Pieteikuma 24.-24.punkts

reglamentā noteikto funkciju izpildes kontrole. Ekonomikas ministrijas amatpersonu rīcības dēļ savlaicīgi nav konstatēta normatīvajiem aktiem, iespējams, neatbilstoša elektroenerģijas apjoma pārdošana OI ietvaros, komersantiem sniedzot atbalstu lielākā apjomā, nekā nosaka normatīvie akti, tādējādi uzliekot visai sabiedrībai par pienākumu segt palielinātas OIK izmaksas.”⁶²

Proti, Valsts kontrole ir secinājusi, ka “Ekonomikas ministrija nav nodrošinājusi iepriekš sniegtā atbalsta pamatotības izvērtēšanu un nav rīkojusies pietiekami, lai atgūtu, iespējams, nepamatoti izmaksāto OI atbalstu.”⁶³

Tātad, iespējams, saudzējošāks līdzeklis leģitīmo mērķu sasniegšanā varētu būt bijusi arī valsts atbalstu OI iepirkuma veidā saņēmušo komersantu efektīva kontrole.

Šeit norādāms arī Valsts kontroles revīzijas ziņojumā “Vai Latvijā tiek īstenota pārdomāta “zaļās” elektroenerģijas atbalsta politika?” secinātais, ka “OI ietvaros iepirktās elektroenerģijas cena joprojām nav piesaistīta biržas cenai – tas neveicina komersantus strādāt atbilstoši tirgus situācijai un rada ekonomikas pamatprincipiem neatbilstošu vidi – samazinoties elektroenerģijas cenai tirgū, OI sistēmas īstenošanas izmaksas pieaug, jo AS “Enerģijas publiskais tirgotājs” ir spiests elektroenerģijas ražotājiem kompensēt lielāku starpību starp OI ietvaros apstiprināto elektroenerģijas iepirkuma cenu un tirgus cenu”.⁶⁴

Tātad efektīva kontrole un OI ietvaros iepirktās elektroenerģijas cenas veidošanās izmaiņas arī, iespējams, varētu būt saudzējošāks līdzeklis, ja mērķis būtu vienīgi uz 2020. gadu noteiktā minētā 40% mērķa sasniegšana un pamatotas cenas noteikšana.

Ja ar efektīvu kontroli un OI ietvaros iepirktās elektroenerģijas cenas veidošanās izmaiņām varētu sasniegt minētos divus mērķus, tad būtu vērtējams, cik ilgā laika periodā valsts atbalsts ir sniedzams, lai vienlaikus būtu saderīgs ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu. Proti, jau 2012.gada Ziņojumā ir norādīts, ka kopējā Eiropas Savienības dalībvalstu prakse atbalsta noteikšanai laika ziņā ir dažāda.⁶⁵

Līdz ar to tiesībsargam nav pārliecības, ka nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmo mērķu sasniegšanā.

10.3. Izvērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajiem mērķiem, jāpārliecinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.⁶⁶

Labums, ko gūst sabiedrība, pirmām kārtām, ir valsts atbalsts, kas ir saderīgs ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, proti, uz noteiktu laiku, un kvantitatīvi sasniegts Latvijai noteiktais 40% īpatsvars bruto elektroenerģijas galapatēriņā mērķis.

Otrkārt, bet ne mazsvarīgāk, ir galalietotājam piegādātās elektroenerģijas pamatota cena.

Informatīvais ziņojumā “Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai” ir norādīts, ka “lai veicinātu AER izmantošanu enerģijas ražošanai, ir skaidrs, ka šīm izmaksām jābūt balstītām uz visefektīvākajiem cenu

⁶² Valsts kontroles 2020.gada 18.decembra revīzijas ziņojums “Vai Latvijā tiek īstenota pārdomāta “zaļās” elektroenerģijas atbalsta politika?” 13.lpp./Pieejams: <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-latvija-tiek-istenota-pardomata-zalas-energoenerģijas-atbalsta-politika>

⁶³ Turpat, 13.lpp.

⁶⁴ Valsts kontroles 2020.gada 18.decembra revīzijas ziņojums “Vai Latvijā tiek īstenota pārdomāta “zaļās” elektroenerģijas atbalsta politika?” 37.lpp./Pieejams: <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-latvija-tiek-istenota-pardomata-zalas-energoenerģijas-atbalsta-politika>

⁶⁵ Informatīvais ziņojums "Par atbalsta mehānismiem elektroenerģijas ražošanai, izmantojot atjaunojamās enerģijas avotus" 2.1.punkts, 25.lpp./Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40246892>

⁶⁶ Satversmes tiesas 2018.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr.2016-04-03 24.punkts

noteikšanas principiem. Vienīgais universālais mehānisms, kurš sniedz vislielāko pārliecību par cenas objektivitāti, ir tirgus.”⁶⁷

Kā norādījis Ministru kabinets Atbildes rakstā, lai cenas būtu pamatotas, tās nevar radīt pārmērīgu slogu elektroenerģijas lietotājiem, kas būtu radušās pārmērīga atbalsta saņemšanas dēļ.⁶⁸

Tamdēļ tiesībsargs uzskata par nepieciešamu analizēt, kādu slogu no kopējās elektroenerģijas cenas galalietotājiem sastāda OI komponente rēķinos. Konstatējams, ka OI komponente par koģenerāciju galalietotāju rēķinos proporcionāli katra galalietotāja elektroenerģijas patēriņam ir tikai viena no četrām OI komponentes sastāvdaļām. Vienlaikus OI komponente elektroenerģijas rēķinos pati par sevi nesastāda rēķina ievērojamāko daļu.

Valsts kontrole ir secinājusi, ka “OIK ir tikai viena no vairākām komponentēm, kas veido elektroenerģijas rēķina kopējo summu. Elektroenerģijas kopējo rēķina summu veido elektroenerģijas cena, pārvades un sadales sistēmu pakalpojumu izmaksas, OIK un pievienotās vērtības nodoklis. Pārvades sistēmas operatora un sadales sistēmas operatora pakalpojumu izmaksas (tarifus) Latvijā apstiprina Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija. Sadales pakalpojumu izmaksas veido būtisku elektroenerģijas rēķina daļu, un to īpatsvars rēķina kopsummā ir lielāks lielas jaudas pieslēgumiem, OIK veido salīdzinoši nelielu rēķina kopsummas daļu (no 13% 1 fāzes pieslēgumiem, līdz 18% lielas jaudas 3 fāžu pieslēgumiem). Turklāt, pretēji bieži sabiedrībā kļūdaini lietotam vispārinājumam, ka OIK izmaksas ir cena par “zaļo elektroenerģiju”, tikai 64% atbalsta, ko ar OIK starpniecību apmaksā elektroenerģijas lietotāji, saņem AER elektrostacijas. (skatīt 2.tabulu). Tātad galapatērētāja (šeit apskatītajā piemērā – mājsaimniecības) rēķinā atbalsts AER elektrības ražotājiem veido vidēji 8-12% no rēķina kopsummas. Proti, ja mājsaimniecības mēneša rēķins par elektroenerģiju ir 28,64 euro, tad par atbalstu “zaļās elektroenerģijas” ražošanai mājsaimniecība samaksā 2,38 euro.”⁶⁹

Jāatzīmē, ka saskaņā ar likuma “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (turpmāk – SPRK) uzdevums, kas noteikts šī likuma mērķī, ir nodrošināt iespēju saņemt nepārtrauktus, drošus un kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus, kuru tarifi (cenas) atbilst ekonomiski pamatotām izmaksām, kā arī veicināt attīstību un ekonomiski pamatotu konkurenci regulējamās nozarēs, nosakot sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas kārtību un tiesiskās attiecības sabiedrisko pakalpojumu sniegšanā. Vērā ņemams, ka “elektrības augstā cena ir samazinājusi kompensējamo izmaksu apmēru ražotājiem obligātā iepirkuma ietvaros, līdz ar to veidojas obligātā iepirkuma komponentes samazinājums. Papildu samazinājumu veido valsts budžeta dotācijas apmērs obligātā iepirkuma komponentes samazināšanai. Atbilstoši SPRK pieņemtajam lēmumam maksājums par obligātā iepirkuma un jaudas komponentēm samazināsies visām lietotāju grupām. Tas ir nozīmīgi apstākļos, kad elektroenerģijas cenas pieaug,” skaidro SPRK priekšsēdētāja Alda Ozola.”⁷⁰

Tātad pieaugot elektrības cenai, OI komponente galalietotāju elektroenerģijas rēķinos samazinās.

No atjaunojamiem energoresursiem iegūtās elektrības izmaksas uz šo brīdi joprojām ir salīdzinoši dārgas.

⁶⁷ Ekonomikas ministrijas Informatīvais ziņojums “Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai” 2.6.punkts//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40461316>

⁶⁸ Sk. Atbildes raksta 3.punkts 4.lpp.

⁶⁹ Valsts kontroles 2020.gada 18.decembra revīzijas ziņojums “Vai Latvijā tiek īstenota pārdomāta “zaļās” elektroenerģijas atbalsta politika?” 21. - 22.lpp.

⁷⁰ Obligātā iepirkuma un jaudas komponentes no nākamā gadā būs zemākas//Pieejams: <https://www.sprk.gov.lv/en/node/7824>

Bijušais Eiropas Komisijas speciālais padomnieks enerģētikas jautājumos Juris Ozoliņš ir skaidrojis, ka no atjaunojamiem resursiem iegūtās elektrības izmaksas esot augstas, jo saistītas ar ražošanas iekārtu izmaksām un relatīvi lielajām sākuma investīcijām – teritorijas izveidošanā, jaunu elektrotīklu izbūvē, turklāt attiecīgās elektrostacijas nespējot dot tikpat lielu efektu kā lielās fosilās enerģijas elektrostacijas.⁷¹

EK lēmumā ir norādīts, ka “[..] bez atbalsta visu veidu atjaunojamo energoresursu un koģenerācijas stacijas nebūtu rentablas”⁷² un “[..] atbalsta saņēmēji nebūtu veikuši ieguldījumus, ņemot vērā atjaunojamo energoresursu un koģenerācijas staciju augstākās izmaksas. Tāpēc Komisija secina, ka atbalsts bija vajadzīgs un mainīja saņēmēju rīcību, ļaujot tiem ieguldīt atjaunojamo energoresursu enerģijā un koģenerācijā.”⁷³ “Kā to vienlīdz atzinusi Eiropas Komisija bez “atbalsta nebūtu pietiekama stimula ieguldīt atjaunojamās energoresursos vai koģenerācijā, jo šāda darbība nebūtu ekonomiski dzīvotspējīga.”⁷⁴

Ekonomikas ministrijas Informatīvajā ziņojumā “Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai” secināts, ka “tehnoloģijas, kādas ir uzstādītas stacijās, kas atbalstu saņem OI mehānisma ietvaros, neļauj ar elektroenerģijas cenas pašizmaksu konkurēt vairumtirgū. Līdz ar to pēc OI mehānisma atcelšanas nepieciešams mehānisms, kas ļautu šīm stacijām turpināt darbu, proti, tām pastāvētu iespēja pārdot saražoto elektroenerģiju un līdz ar to turpināt savu darbību.”⁷⁵

Tiesībsargs nevar izvērtēt un pārreķināt Pieteicējas un Ministra kabineta norādītos ekonomiskos datus. Proti, kāpēc Pieteicējas ekonomiskā dzīvotspēja ir apdraudēta pēc apstrīdēto normu piemērošanas un kādi ir iemesli investīciju neatpelnīšanai koģenerācijas stacijas 10 gadu darbības laikā, ja Pētījumā sniegti pretēji dati. Tieši individuālie apsvērumi, kāpēc Pieteicējai nav izdevies atpelnīt investīcijas, ir būtiski konstitucionālās sūdzības izskatīšanā.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

⁷¹ Sk. Satversmes tiesas 2015.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr.2014-12-01 12.punktu

⁷² Eiropas Komisija (EK) 2017. gada 24. aprīļa lēmums SA.43140 (2015/NN) – *Latvija, Atbalsts atjaunojamo energoresursu enerģijai un koģenerācijai*, 72. punkts.

⁷³ Turpat, 73.punkts.

⁷⁴ Turpat, 82.punkts.

⁷⁵ Ekonomikas ministrijas Informatīvais ziņojums “Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai atjaunojamās enerģijas ražošanai” 2.6.punkts//Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40461316>